

pracownia badań
i innowacji
społecznych

PRACOWNIA BADAŃ I
INNOWACJI
SPOŁECZNYCH
STOCZNIA

OPIS CIEKAWEGO PRZYKŁADU

PARTYCYPACJI

**PARTYCYPACYJNE TWORZENIE STRATEGII
W ZAWOI**

ALEKSANDRA ZAJĄC

**Opracowanie powstało w ramach programu Laboratorium Partycypacji
Obywatelskiej realizowanego przy wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.**

Metoda: warsztaty z lokalną społecznością z użyciem akceleratora ISIS, badania społeczne

Przydatna do: tworzenia strategii zrównoważonego rozwoju w społecznościach lokalnych

Organizator: Fundacja Sendzimira we współpracy z Urzędem Gminy w Zawoi

Czas trwania: cały projekt trwał 8 miesięcy, od kwietnia 2010, w tym czasie odbyły się 4 serie dwudniowych warsztatów (warsztaty odbywały się od października 2010).

Co się działo: od lata 2010 Fundacja Sendzimira prowadzi w Zawoi projekt skierowany do lokalnej społeczności, którego głównym elementem są warsztaty z jej członkami (urzędnikami z Urzędu Gminy, radnymi, sołtysami, pracownikami Babiogórskiego Parku Narodowego, członkami Lokalnej Grupy Działania oraz mieszkańcami), mające służyć wypracowaniu strategii zrównoważonego rozwoju Zawoi, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii gospodarki ściekami. Warsztaty prowadzone są z wykorzystaniem metody Akceleratora ISIS AtKissona, która organizuje dyskusję na temat zrównoważonego rozwoju gminy wokół czterech kwestii: natury, społeczeństwa, ekonomii i dobrostanu jednostki.

Kontakt: Karolina Maliszewska karolina.maliszewska@sendzimir.org.pl

Fundacja Sendzimira od 1998 roku prowadzi szkołę letnią „Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce”. Jej uczestnicy oprócz wykładów uczestniczą również w projektach praktycznych, związanych z zaszczepianiem idei zrównoważonego rozwoju w społecznościach lokalnych. Wiele z nich dotyczyło gminy Zawoja lub poszczególnych jej części (np. przysiółka Przysłop). Ich tematy oscylowały wokół kwestii ochrony przyrody, gospodarki wodno-ściekowej oraz partycypacji członków społeczności lokalnych. Kursowicze prowadzili wywiady z lokalnymi aktorami, badali dane zastane oraz wypracowywali propozycje różnych strategii i programów dla gminy. Linki do raportów powstałych w czasie kolejnych edycji można znaleźć na [stronie kursu](#).

Po kilku zrealizowanych działaniach „studenckich” przedstawiciele Fundacji Sendzimira zdecydowali się zaproponować gminie Zawoja udział we wspólnym przedsięwzięciu, tym razem nie będącym częścią szkoły letniej, a samodzielnym projektem. Jako ważny temat wybrano gospodarkę wodno-ściekową oraz kwestię śmieci w gminie. Zawoja jest największą pod względem powierzchni wsią w Polsce, a jej zabudowa jest bardzo rozproszona. Z tego względu tradycyjne, scentralizowane rozwiązania (budowa sieci kanalizacji w całej wsi) są nieopłacalne i konieczne jest poszukiwanie innych, na przykład uwzględniających przydomowe oczyszczalnie. Jeśli chodzi o śmieci, największym problemem w gminie wydaje się palenie ich w piecach przez mieszkańców oraz podrzucanie śmieci do lasów i rzek.

Fundacja Sendzimira wraz z zaprzyjaźnionym Centrum Rozwiązań Systemowych z Wrocławia uzyskały dofinansowanie z Funduszu dla Organizacji Pozarządowych na projekt Wyzwania Zrównoważonego Rozwoju, który zakładał następujące działania:

- Dwie edycje corocznej intensywnej Akademii letniej Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce, w której uczestniczy międzynarodowa, interdyscyplinarna grupa studentów.
- Wydanie w 2010 r. podręcznika Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce.

- Wydanie dwóch numerów (2010 i 2011) cyklicznego magazynu Zrównoważony rozwój. Zastosowania. Dostępne numery magazynu można przeczytać w zakładce Magazyn ZRZ
- Stworzenie dwóch internetowych gier edukacyjnych "Mikroświaty Zrównoważonego Rozwoju", które będą udostępnione do publicznego użytku on-line
- Stworzenie portalu społecznościowego ChallengeSD
- Konkurs Małych Grantów, umożliwiający realizację wartościowych projektów na rzecz zrównoważonego rozwoju w Polsce
- Serię warsztatów w społecznościach lokalnych gminy Zawoja i Karpacz, które mają prowadzić do partycypacyjnego wypracowania rozwiązania gospodarki wodno-ściekowej na tych obszarach.

Mimo iż wszystkie komponenty projektu są ze sobą powiązane, w niniejszym opisie skoncentrujemy się na opisie warsztatów w Zawoi (część dotycząca Karpacza realizowana jest przez CRS), jako najistotniejszym elemencie z punktu widzenia partycypacji obywatelskiej.

METODY

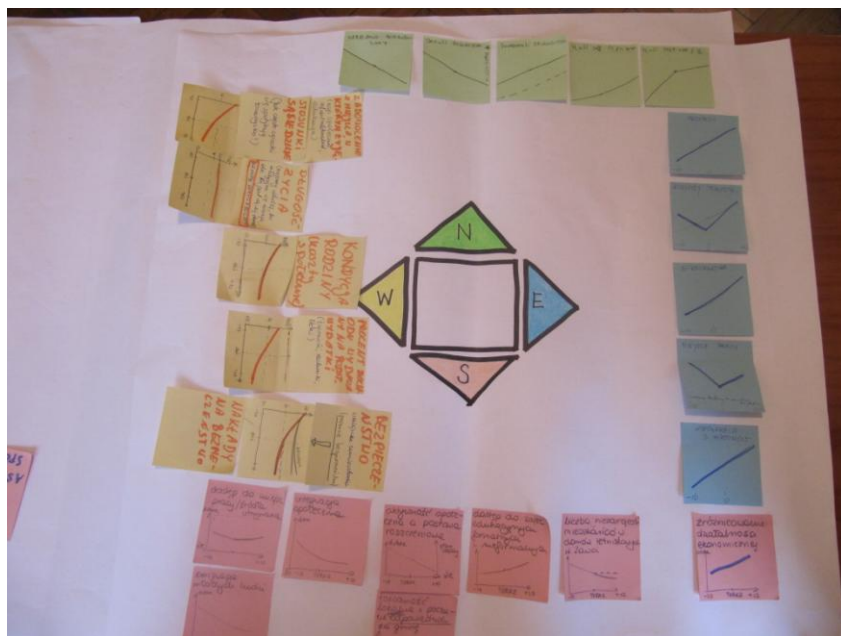
Zgodnie ze wstępnymi założeniami projekt miał trwać dwa lata, jednak ze względu na opóźnienie w alokacji środków z Funduszu dla Organizacji Pozarządowych, jego rozpoczęcie opóźniło się i wszystkie części musiały zostać zakończyć się w ciągu ośmiu miesięcy. Jak mówi Karolina Maliszewska osiem miesięcy to mało na efektywne przeprowadzenie takiego procesu, stąd pracownicy Sendzimira spodziewali się pewnych trudności przy realizacji.

Działania realizowane w ramach projektu „Wyzwania Zrównoważonego Rozwoju” w Zawoi rozpoczęto latem 2010, gdy uczestnicy szkoły letniej organizowanej przez Fundację Sendzimira oraz wolontariusze przeprowadzili badania jakościowe wśród mieszkańców Zawoi. Dotyczyły one czterech najważniejszych kwestii: stosunku do środowiska, relacji społecznych, stosunku do innowacji i stosunku do władz. Badania wykazały, że mieszkańcy nie negowali konieczności dbania o środowisko naturalne, podkreślając konieczność segregowania śmieci czy odpowiedniego postępowania ze ściekami (niewpuszczania ich do rzek). Latem odbył się również festyn „zapoznawczy” dla mieszkańców Zawoi.

Kolejnym krokiem były warsztaty dla członków lokalnej społeczności. Zostały one zorganizowane według metodologii Akceleratora ISIS, stworzonej przez Alana AtKissona, szwedzkiego specjalistę do spraw zrównoważonego rozwoju. Nazwa ISIS pochodzi od pierwszych liter słów Indicators, Systems, Innovation i Strategy (wskaźniki, systemy, innowacja, strategia), które opisują kolejne etapy podejmowanych działań. Szczegółowe informacje o metodzie ISIS można znaleźć w [magazynie Zrównoważony Rozwój – Zastosowania](#), wydawanym przez Fundację Sendzimira.

Uczestnikami pierwszego, dwudniowego warsztatu, który odbył się w październiku 2010 byli przedstawiciele władz gminy, radni, pracownicy Urzędu Gminy, sołtysi, pracownik Babiogórskiego Parku Narodowego a także członkowie Lokalnej Grupy Działania Podbabiogórze.

Podczas tego spotkania zastosowano narzędzie Kompas, wchodzące w skład metody Akceleratora ISIS, które pozwala na analizę aktualnej sytuacji danej społeczności w czterech obszarach – Nature (natura), Economy (ekonomia), Society (społeczeństwo), Well-being (jakość życia jednostki). Uczestnicy zostali podzieleni na cztery grupy, z których każda zastanawiała się nad najważniejszymi problemami gminy w każdym z obszarów, a także proponowała wskaźnik, który mógłby posłużyć do monitorowania zmian w przyszłości. Po zakończeniu pracy poszczególnych grup, do omówienia wyników zastosowano metodę [World Cafe](#) (członkowie grup przesiadali się do innych stolików i komentowali problemy i wskaźniki opracowane przez innych).

Kompas stworzony przez uczestników warsztatów

Drugi dzień warsztatów miał charakter edukacyjny, zaproszeni goście mówili między innymi o założeniach gospodarki ściekowej w gminie i konieczności wprowadzenia rozwiązań zdecentralizowanych, o stanie wód, mechanizmach finansowania tego typu przedsięwzięć jak również zaprezentowano modelową oczyszczalnię roślinną, która kilka miesięcy wcześniej została zainstalowana przy Urzędzie Gminy. Na zakończenie spotkania uczestnicy dyskutowali w grupach na temat potencjalnych szans i zagrożeń wprowadzania scentralizowanych (kanalizacja) i zdecentralizowanych (oczyszczalnie przydomowe, w tym oczyszczalnie roślinne) rozwiązań ściekowych w gminie, z punktu widzenia czterech obszarów omawianych w Kompasie.

Po warsztatach powstał raport, który został wysłany do uczestników warsztatu. W kolejnych warsztatach zadaniem uczestników będzie stworzenie mapy systemowej wybranych wskaźników z Kompas - będą zastanawiać się nad tym, co wpływa na poszczególne wskaźniki, a także na co wpływają zmiany tych wskaźników

Praca przy stoliku ekonomicznym

i na tej podstawie stworzą mapę powiązań między różnymi zjawiskami społecznymi, ekonomicznymi czy związanymi ze środowiskiem w gminie, a także zastanowią się nad propozycjami innowacyjnych działań, zmierzających do

rozwiązania zdiagnozowanych

problemów, które zostaną poddane ocenie. Na koniec wypracowane zostaną rekomendacje do strategii gminy, które będą miały na celu rozwiązanie najważniejszych problemów społeczności lokalnych¹. W międzyczasie zaplanowała była również wizyta studyjna w małej miejscowości w Szwecji, podczas której

¹ Szczegółowy opis kolejnych elementów procesu prowadzonego z użyciem metody ISIS można znaleźć we wspomnianym wcześniej [magazynie Zrównoważony Rozwój – Zastosowania](#).

uczestnicy zapoznają się ze stosowanymi tam metodami partycypacji mieszkańców w ustalaniu polityk środowiskowych.

EFEKTY

Głównym celem projektu Wyzwania Zrównoważonego Rozwoju w Zawoi początkowo miało być partycypacyjne wypracowanie rozwiązania problemów związanych z gospodarką wodną ściekową. W trakcie trwania projektu rozszerzono ten cel o wsparcie gminy w stworzeniu szerszej strategii rozwoju, z rozwiniętym komponentem gospodarki wodno-ściekowej. Jak podkreśla Karolina Maliszewska, nie chodzi tu o pomoc w napisaniu takiego dokumentu od początku do końca, a raczej o stworzenie atmosfery sprzyjającej dyskusji, prezentację pewnych narzędzi i procesów i doprowadzenie gminy do momentu, kiedy będą mieli załączek strategii i pomysł na to, jak dalej działać, żeby ją uchwalić i wdrożyć.

„My mamy dwa podejścia do dobrej praktyki. Po pierwsze sam proces: na ile jesteśmy w stanie przejść przez tę piramidę ISIS, czy ludzie są w stanie zrozumieć zrównoważony rozwój i podejście systemowe. Po drugie jest samo rozwiązanie – wypromowanie i wprowadzenie zdecentralizowanych rozwiązań w gospodarce ściekowej samo w sobie byłoby dobrą praktyką nie tylko od strony partycypacyjnej, ale też od strony koncepcji radzenia sobie ze ściekami.” (Karolina Maliszewska, Funacja Sendzimira)

Przykładowa fitooczyszczalnia

Warto tu zaznaczyć, że jako przykład działającej biologicznej oczyszczalni przydomowej może służyć fitooczyszczalnia zbudowana przy Urzędzie Gminy. Według słów wójta, mieszkańcy początkowo byli raczej nieufni, spodziewali się przykrych zapachów czy tego, że oczyszczalnia będzie brzydka. Jednak kiedy po paru miesiącach okazało się, że wygląda ona jak kępa krzaków i nie produkuje nieprzyjemnych woni, mieszkańcy Zawoi zaczęli bardziej ufnie podchodzić do

możliwości wprowadzenia takich oczyszczalni.

Dodatkowym ważnym celem było udostępnienie „naturalnego laboratorium” studentom, którzy chcą się uczyć realizacji takich procesów i pracy społecznościach lokalnych. Aby to uzyskać, do projektu zaangażowano absolwentów szkół letnich, którzy prowadzili wywiady z mieszkańcami, obserwują warsztaty i pomagają organizacyjnie, a także uczestniczą merytorycznie w pracach. Dzięki temu efekty takich projektów nie ograniczają się tylko do jednej społeczności, ale mogą być rozprzestrzeniane dalej przez studentów i wolontariuszy.

Dla autorów projektu ważne jest również wypracowanie metod wdrożenia w Polsce metody AtKissona, która ich zdaniem bardzo ułatwia poruszanie się po zagadnieniach zrównoważonego rozwoju i przyspiesza pracę nad strategiami zrównoważonego rozwoju.

WSPÓŁPRACA

Projekt „Wyzwania zrównoważonego rozwoju” ze względów formalnych (Fundacja Sendzimira była bardzo młodą organizacją, co mogło rzutować na szanse uzyskania dotacji) złożony został przez Centrum Rozwiązań Systemowych. Komponent realizowany w Zawoi realizowany jest przez Fundację Sendzimira. Głównym partnerem jest tu Urząd Gminy Zawoja, który uczestniczył w planowaniu działań, a także partycypuje w projekcie, zapewniając wkład własny (sale na spotkania, materiały, poczęstunek itp.). Innymi instytucjami, z którymi podpisano oficjalne umowy o współpracy są LDG Przedbabiogórze oraz Babiogórski Park Narodowy, który deleguje pracownika na warsztaty i spotkania. Ponadto Fundacja Sendzimira korzysta z pomocy Gminnego Ośrodka Kultury. Niemniej jednak, jak wskazywała Karolina Maliszewska, brakuje lokalnych organizacji pozarządowych, które mogłyby animować ten projekt.

FINANSOWANIE:

Projekt finansowany jest w ramach Funduszy Norweskich i Funduszu dla Organizacji Pozarządowych. Dofinansowanie całego projektu, łącznie z komponentem edukacyjnym i z działaniami w Karpaczu, wynosiło 800 tys. zł, z czego na warsztaty w Zawoi przeznaczono ok. 30 tys., na połączoną wizytę studyjną w

Szwecji dla interesariuszy z Zawoi i z Karpacza ok. 65 tys. Dodatkowo Urząd Gminy Zawoja jako wkład własny do projektu udostępniał za darmo sale do przeprowadzenia warsztatów, poczęstunek na przerwy kawowe itd.

WSKAZÓWKI DO REPLIKACJI

Pierwsze pytanie jakie należy sobie postawić realizując tego typu projekty dotyczy odpowiedzialności – kto ma brać odpowiedzialność za proces. Fundacja Sendzimira jest organizacją z zewnątrz, co nastręczało dodatkowych trudności. Dlatego też ważne jest, aby na początku ustalić kto za co odpowiada w procesie (np. to Urząd Gminy zaprasza gości) i kto jest jego właścicielem. Konieczne jest również dostosowanie się do obowiązującego w danej społeczności modelu komunikacji. W Zawoi wielu spraw nie da się załatwić mailem – lepiej widziana jest osobista rozmowa z osobami na odpowiednich stanowiskach. Nastręcza to wielu trudności organizacyjnych, zważywszy, że osoby pracujące przy projekcie mieszkają w Krakowie i w Warszawie.

Ważnym elementem projektu Fundacji Sendzimira jest interdyscyplinarny zespół. Ponieważ działania objęte projektem dotyczą ochrony środowiska, ale mają też szeroki oddźwięk społeczny, ważne jest aby jeden aspekt nie dominował nad drugim. Z tego powodu interdyscyplinarny, dopełniający się zespół realizatorów może być bardzo pomocny.

Przeszkodą w realizacji tego typu projektów może być również forma finansowania w postaci grantów. Pisząc wniosek i planując działania nie sposób jest przewidzieć wielu zdarzeń. Czasem dla dobra procesu korzystnie byłoby zrezygnować z pewnego elementu, czy przedłużyć inny, jednak grantodawcy zazwyczaj nie przewidują tego typu zmian w czasie trwania projektu i dostosowania procesu do potrzeb danej społeczności.